

Становище

от доц. д-р **Надя Филипова**

Институт за исторически изследвания – Българска академия на науките

Относно: Дисертационен труд на тема „Иран и Балканите – политически, икономически и културни отношения (1990-2021)“, от Калоян Стоянов Константинов, редовен докторант в ИБЦТ, за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.2. История и археология, докторска програма „Нова и най-нова обща история“; научен ръководител чл.-кор. проф. дин Александър Костов

Настоящото становище е изготвено в съответствие с:

1. Заповед № 10 РД-16 от 19.01.2026 г. на Директора на Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Ал. Фол“ за определяне на състава на Научното жури за защита на дисертационния труд на Калоян Стоянов Константинов.

2. Протокол № 1/22.01.2026 г. от заседание на Научното жури за защита на дисертационния труд на Калоян Стоянов Константинов, докторант в секция „Съвременни Балкани“.

Представеният от докторант Калоян Константинов дисертационен труд е в обем от 377 нестандартни страници с включена библиография. Проучването прави важен принос за изследванията по проблемите на взаимодействията между хетерогенните в политическо, етническо и конфесионално отношение балкански държави с водещите фактори в съвременните международни отношения. Изборът на Иран като партньор на балканските страни е особено ценен като концепция предвид разширяващото се глобално влияние на тази блискоизточна държава в глобализацията се с бързи темпове свят след Втората световна война. В структурно отношение проучването е в съответствие с изискуемите за труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ стандарти: съдържа увод, четири глави, заключение и библиографски раздел. Не става ясно защо има двойна номерация на отделните части на дисертацията.

В Увода е обоснована значимостта на темата, представена е методологията и е мотивиран изборът за проучване хронологически и географски обхват. Определена е целта на изследването и са формулирани конкретните задачи. Концептуално са представени маркерите, благоприятстващи постигането на договорености от взаимен

интерес, както и базовите причини за противоречия и противопоставяне. Напълно уместен е подходът да се „изследват конкретни казуси, за да се съсредоточи (дисертацията – бел. моя, Надя Филипова) върху примери на двустранни отношения в рамките на по-широката динамика на отношенията между Иран и балканските държави“ (с. 10). Самият подход за сравнителен анализ на отношенията на Иран по няколко ключови показатели с всички балкански държави (с изключение на Турция) заслужава висока оценка. Неясно защо в съдържанието вместо „задачи“ на проучването“ е записано „задача“.

Калоян Константинов мотивирано разделя същинската част на изследването на четири глави, като избраният подход за фокусирано проучване на двустранните отношения на Иран с отделните балкански страни по водещите аспекти на политиката, икономиката и културните връзки дава възможност за открояване на сходствата и различията. В Първа глава логично са представени главните насоки във външната политика на Иран за дългия период от двадесетте години на XX насетне, за да се изясни базовата логика на иранската външна политика и да се хвърли светлина върху определени нюанси, включително върху значението, което имат промените в международните отношения.

Във Втора глава разказът за отношенията за периода предшестващ този, който е обект на изследване ми се струва ненужно дълъг. За разлика от това, фокусът върху международните (колективни и индивидуални) санкции по отношение на Иран е от изключителна важност, защото създава основата за обективни изводи при анализа на двустранните отношения на тази близкоизточна страна с отделните балкански държави. В този контекст се изяснява и специфичният подход на Иран, базиран на преценки за положителните перспективи от оказване на по-сериозно влияние или отказ от подобни действия. Логично се анализира и значението на търговията с оръжие, включително през призмата на международните санкции. Въпреки че Турция изрично е изключена като обект на изследването, в тази глава се очертават и водещите точки на съперничество между Техеран и Анкара, а също между Техеран и Рияд, по отношение на външната им политика на Балканите, което има важно значение за разбирането на спецификите на двустранните връзки на Иран с балканските страни. Същото приносно значение има и изясняването на „иранските незаконни дейности на Балканите“, целящи според автора да гарантират сигурността на режима в Техеран, включително чрез „допълнителни икономически приходи“ (с. 87). С основание се подчертава, че вътрешните политически дефицити в балканските страни през 90-те години създават благоприятна почва за тези

незаконни дейности и за изпълнение на дългосрочната иранска стратегия в глобален план.

Двустранните икономически връзки на Иран с балканските страни са концептуално изследвани в трета глава в търсене на пресечната точка между международните санкции и политико-икономическото „петролно оръжие“. Доказва се тезата, че „за Ислямската република основната мотивация зад присъствието на полуострова е да смекчи ефектите от международната изолация“ (с. 147). Изясняват се успехите и предизвикателствата пред осъществяването на иранските цели и с основание се извеждат на преден план важни обстоятелства като външнополитическа обвързаност на отделните балкански страни и динамиката в международните отношения. Отделено е и специално внимание на стопанските нужди на различните балкански държави, в чиито рамки се изясняват успехите на Иран да диверсифицира външнотърговските си листи. В този контекст с приносно значение са откритите специфики в икономическите връзки на Иран с отделните балкански държави.

Амбицията на Калоян Константинов да изследва комплексно както глобалната иранска политика на Балканите, така и спецификите в двустранните отношения на страната се доказва с анализа на политиката на „меката сила“ на Техеран в четвърта глава. Изяснява се и се доказва с конкретни акции концептуалната иранска стратегия да популяризира иранското културно-историческо наследство като основен метод за провеждане на тази политика предвид общи и противоположни възприятия за миналото с отделните балкански страни и конфесионалната пъстрота на полуострова. Богатството и систематичността на иранската културна политика се доказват с общи по замисъл и форма методи като организиране на литературни и други културни форуми и популяризиране на иранското кино. Разкриват се и нюансите в „отвореността“ и възприемчивостта на различните балкански научни и културни институции, както и на отделни социални и професионални среди. Налага се изводът за взаимната заинтересованост от поддържане и разширяване на двустранните културни връзки, но и за фундаменталните проблеми, които създава политиката на режима в Техеран за преследване на противниците си с ирански произход. Все пак, изрази като „да излъска имиджа“ в тази и предишните части на дисертацията са неприемливи за научен исторически текст.

Заключението отразява вярно и пълно анализиранияте в основния текст проблеми и направените изводи. Библиографията е съставено според изискванията за академичен труд.

Докторантът представя три публикации в научни издания, с което покрива изискванията за публикационна дейност. Това са публикации в българските научни издания: сп. „Балкани“ и „The Obscured Balkans Journal“. Като част от документацията по тази процедура е депозиран нормативно изискуем „Автореферат“. Авторефератът отразява вярно направените в дисертационния труд приноси.

Заключение

Изследването на Калоян Константинов на тема „Иран и Балканите – политически, икономически и културни отношения (1990-2021)“ изпълнява научните изисквания за дисертационен труд. Структурата, съдържанието, реализирането на научните цели и научените приноси на дисертацията, както и изпълнението на образователната и останалата част от научната програма ми дават основание да декларирам убеждението си, че научното жури трябва да му присъди образователната и научна степен „Доктор“, за което ще гласувам и аз.

5 март 2026 година

доц. д-р Надя Филипова